

קטן ישראל לענין שמירת חלב עכו"ם*

- א. הסתמכות על קטן
- ב. קטן נאמן להעמיד דבר על חזקתו
- ג. האם קטן נאמן רק כשעושה בעצמו או גם כשמעיד על אחרים?
- ד. נאמנות קטן להלכה
- ה. שיטת הרא"ה בשחיתת קטן
- ו. שיטת הרשב"א דקטן נאמן מדין חזקה
- ז. שיטת הריטב"א: סומכים על נאמנותם של קטנים
- ח. חלב עכו"ם כשקטן עומד בעת החליבה
- ט. דין מירתת גם בקטנים
- י. בגדר מירתת הנכרי
- יא. נאמנות קטן באיסורים של תורה ובאיסורים דרבנן
- יב. סיכום

הנה איכא לספוקי בגווני, שהעמידו נער קטן שלא הגיע לכלל שנים, שיעמוד בשעת חליבת העכו"ם ויראה שאין מערבין בו חלב טמא, האם סגי בהכי, או בעינן דוקא שיעמוד גדול.

א. הסתמכות על קטן

תשובה לדבר, הנה איתא בגמ' סוכה דף מב. ת"ר קטן היודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות, לשמור את ידיו אוכלין על ידיו טהרות. ומבואר ברש"י, דיש מי שיודע לשמור גופו ולא ידיו ולכן אם אינו יודע לשמור ידיו ונגעו ידיו בטהרות חוששין להן משום טומאה, אבל אם יודע לשמור גם ידיו אז אין חוששין אף לאותן טהרות מחשש טומאה מחמת ידיו, עיי"ש.

ומבואר מיהא דמצינן למיסמך אקטן שידעינן ביה דקפיד אשמירת גופו ואשמירת ידיו ולא חיישינן לטומאת הטהרות שנגע בהן בגופו או בידיו, ולכאורה איכא לתמוה, דנהי דהך קטן יודע לשמור ושמירתו הוי שמירה כתיקונה, אבל הרי אין לו דין נאמנות וא"כ האיך מצינן למיהמני שלא טימא את הטהרות. ואי נימא דאירי בגוונא דגדול עומד ורואהו, כיון שכן הרי בלאו הכי ליכא למיחש למידי עפ"י עדותו של הגדול, וצ"ע.

ב. קטן נאמן להעמיד דבר על חזקתו

ובאמת הדבר מבואר בדברי הר"ן בסוגין שכתב להקשות דהרי קיימא לן דאין הקטן נאמן במילי דאורייתא אלא דוקא בדרבנן הוא דהימנוהו רבנן בדרבנן, וכיון דהכא איירינן לענין דין טומאה מן התורה האיך מהימנינן לקטן. ותירץ הר"ן, דהני מילי במילתא דקיימא בחזקת איסור הוא דלא

*מתוך שו"ת "שבבי אש", יו"ד.

מהימנין לקטן להוציאו מחזקתו, אבל להעמיד דבר על חזקתו בשמירת טהרות שפיר מהימן, עכ"ד הר"ן.

והדברים מבוארים ביתר הרחבה בדברי הריטב"א שם שכתב כדלהלן: "י"ל דכי לא מהימן במילתא דהוי בחזקת איסור מעיקרא והוא מעיד שיצא מאיסור להיתר, כי היא דשחיטה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, שאין לו היתר עד שיודע כראוי מפי עד גדול שראוי להעיד, אבל שמירת הטהרה דלאו סהדותא ממש הוא, אלא אחזוקי טהרות בחזקת טהרה דמעיקרא, מהימן", עכ"ל.

ג. האם קטן נאמן רק כשעושה בעצמו או גם כשמעיד על אחרים?

והנה הר"ן מסיק התם למסקנא דמילתא: "ומכאן יש ללמוד שסומכים על הקטנים לשמור דברים המותרים, ומיהו דוקא בידו ממש, אבל ביד נכרי לא, שלא למדנו על עדות קטן לשמור מה שביד אחר". רבינו המאירי מיייתי להאי שיטה "והוא הדין שסומכין עליו באיסור והיתר לשלוח על ידו חתיכת בשר או תבשיל, ודוקא בידו, אבל לא ביד נכרי בשמירתו". והוסיף המאירי בטעמא דמילתא: "שזו עדות היא ואין עדות לקטן לא להקל ולא להחמיר". והכי כנראה נקיט רבינו הריב"ש בתשובתו סי' רמ"ה שכתב שם: "והא דאמרין במסכת סוכה קטן הודע לשמור את ידיו אוכלין על ידו, זהו בטהרות שבידו, אבל במה שאין בידו אין הקטן נאמן להוציא דבר מחזקתו להיתר או לאסור".

אולם הריטב"א שם כתב במסקנת דבריו דברים נוספים ולכאורה נראה מדבריו דפליג על דברי הר"ן דזה לשונו: "ומכאן יש ללמוד שסומכין על הקטנים בשמירת דברים שמביאים ממקום למקום, או ששומרין בשר כשר שנתנו ביד הגוים וכיוצא בו מדברים דלית בהו חזקה של איסור, אלא חששא שלא יתחלף או שלא יגע בו גוי, מכיון שבא לכלל דעת שמירה", והוסיף שם הריטב"א "ואפשר שהוא הדין בחלב שחלבו גוי וקטן כזה רואהו, דהא ליכא בחלב גופיה חזקה דאיסורא, אלא דחיישינן לערובי, מפי רבינו נר"ו".

ולפום ריהטא נראה מדברי הריטב"א, דשפיר מהימן הקטן אף לענין מה שנמצא ביד הגוי שמעיד שלא נתחלף באחר או שנתערב בו דבר טמא, שהרי הזכיר בדבריו "ששומרים בשר כשר שנתנו ביד הגוים", וכמו כן לענין נאמנות הקטן לגבי חלב שחלבו עכו"ם להעיד שלא נתערב בו חלב טמא, והרי עדות זו היא על החלב שביד הגוי וברשותו, שהקטן מעיד שראה ושמר שלא יערב בו גם חלב טמא, ולכאורה לשיטת הר"ן דנאמנותו של קטן היא רק לגבי מה שנמצא בידו, אין להאמינו בכה"ג, וחזינן לכאורה דהא מילתא תליא באשלי רברבי.

(ובאמת מצינו דפליגי רבוותא קמאי לענין נאמנות קטנים בבדיקת חמץ האם נאמנות דידהו הוא דוקא על בדיקת עצמן אבל אין הם נאמנים לומר שראו שאחרים בדקו, או דילמא אף על אחרים המה נאמנים. הנה בפרמ"ג או"ח סי' תל"ד נקט בפשיטות דקטן נאמן על בדיקת חמץ דוקא אם אומר שבדק בעצמו, אבל אם אומר שראה שאחרים בדקו אינו נאמן וכן היא דעת היד יהודה ביר"ד סי' ק"כ. אמנם, בהשגות הראב"ד בריש פסחים מבואר להדיא, דדוקא כשאומרים ומעידים על אחרים אז הוא דמהימני רק במילי דרבנן, אבל כשהם עצמם בדקו אז יש להם נאמנות גמורה אפילו בדאורייתא, עיי"ש. ובאמת, הא מילתא תליא בגירסת הגמרא שם, אי גרסינן "בדאמרי אנן בדקנוה", או הגירסא "דאמרי בדיק ליה", והובאו הדברים גם בחידושי הרשב"א כתובות דף כח, א ויעויין היטב בשטמ"ק שם, ועיין בהגהות הרש"ש בפסחים שם וע"ע בשביבי אש עה"ת, קמא,

פרשת מטות).

ד. נאמנות קטן להלכה

והנה דברי הריטב"א הובאו בב"י יור"ד סוף סי' קכ"ז משמיה דבעל הארחות שהובאו ברבינו ירוחם, דיני יין נסך, ותמה בעל הכפות תמרים על הב"י אמאי לא מייתי התם דהר"ן פליג עליה דהריטב"א בהא מילתא, ותמה עליו בעל הערוך לנר שם, דהרי דברי הר"ן תואמים המה לדברי הריטב"א. ולמה שנתבאר בדברינו לעיל, באמת בחלק מדבריו קאי הר"ן בשיטת הריטב"א, אך מה דסיים והגביל את הנאמנות דוקא במה שבידו בהא מיפלג פליג על הריטב"א וכדכתיבנא בס"ד.

(והנה בכפ"ר"ת שם תמה באמת תמיה אלימתא על שיטת הר"ן מהא דמצינו בפ"ב דכתובות דתינוק ותינוקת מעדין על השבויה, והרי התם נמי לאו בידם הוא והאיך מצינן למיהמניהו, וצ"ע. ובאמת לענ"ד אף על שיטת הריטב"א איכא לתמוהי מהתם, דהרי פשוט דרך במי שידעינן בו דידע לשמור הוא דאמרינן דנאמן אבל לא אמרינן דלכל קטן וקטנה איכא תורת נאמנות ואילו התם משמע כולו מהימני, והכפ"ר"ת תיף דשמא בשבויה הקילו חכמים, וצ"ע בזה).

ה. שיטת הרא"ה בשחיטת קטן

ושיטה נוספת מצינו בהאי ענינא לרבינו הרא"ה בבדק הבית בית א' שער א' אות ח' בענין נאמנות קטן לענין שחיטה ושאר מילי, ונעתיק בס"ד דברות קדשו של הרא"ה עם השגותיו של רבינו הרשב"א. דהנה ברשב"א בתורת הבית שם העלה, דקטן שיודע לאמן את ידיו בשחיטה כדת וכדין שוחט לכתחילה באחרים עומדין על גביו, אבל בסתמא אין שוחטין לכתחילה אפילו כשעומדים על גביהם, "לפי שרוב מעשיהם אינם מתוקנים ומועדים הם לקלקל ואין סומכין על ראיית לכתחילה, מתוך שהם מועדים לקלקל, שמא ישהו שמא ידרסו ולא אדעתייהו דאחרים, וא"נ דאיכא משום בל תשחית". (ועיין היטב ברא"ש פ"ק דחולין ס"ד, תוס' ומאירי סוכה שם, ובמ"מ וכ"מ שחיטה פ"ד הל"ה).

וכתב עלה הרא"ה בבדק הבית: "ואני אומר וכן הדין, מיהו אפילו בידע הלכות שחיטה צריך לאחרים רואים אותו שאלמלא כן אינו נאמן להעיד לנו, נהי דאם מסרו בידו דבר המותר וחזרו עליו ועדיין הוא בידו, אם הוא קטן שיודע לשמור מה שבידו, מחזיקין אותו שזהו שמסרנו לו והכי מוכח בסוכה וכו', אבל ודאי אינו נאמן לעדות ואין אדם רשאי לשלוח על ידו שום דבר שצריך עדות". והזכיר להאי שיטה רבינו המאירי כאן בסוגיא דסוכה, ולפי דבריו מבואר דקטן לית ליה נאמנות כלל במילי דאיסורי דבעי עדות ובירור גמור ורק לענין דלא חיישינן לשמא החליף את מה שבידו למידי אחריני, להא מילתא גרידא הוא דמצינן למיסמך עליה.

ו. שיטת הרשב"א דקטן נאמן מדין חזקה

אמנם הרשב"א חולק עליו בתוקף עוז ולאחר שהאריך בדחיית שיטתו כתב: "... שבכל המקומות לא ראינו ולא שמענו מי שנהר בזה וקונין על ידי הקטנים בשר ויין ורואין אותן חריפים ומוחזקים בזה כגדולים, וישראל אעפ"י שאינם נביאים, בני נביאים הם וכו', במה שנעשה על ידו, כל שיש בו טורח ודקדוק כבדיקת חמץ, שצריך בדיקת חורין וסדקין ואפשר שיקלו בכך מחמת טרחן ומחמת שסומכין על אומד דעתן לומר: אין מכניסין בזה חמץ ואין משתמשים, ולפיכך אמרו דקטן שאמר בדקתי נאמן משום דהימנוהו רבנן בדרבנן, הא אילו היה דבר תורה לא מהימן, אבל הקטנים החרפים שלוקחין על ידיהן בשר ויין שפיר דמי, דאין עשוין לקלקל לקנות ולהביא מן האיסור

ולהניח את המותר, וזה נראה לי נכון ולא נשווי לכולהו ישראל טועין, שאין זה מדרך עדות אלא מדרך חזקה, ואפילו להוציא ממון, כל שאינו עדות גמורה אלא גילוי מילתא, סומכין על עדותן ומוציאין ממון על עדות שמעידין בגדלן מה שראו בקטן וכו", ויעוין היטב בתשובות וחי'דושי הרשב"א פסחים דף ד: ובהערות שביבי אש שם, ועדיין יש לעיין טובא בעומק דברי הרשב"א בזה.

ז. שיטת הריטב"א: סומכים על נאמנותם של קטנים

יוצא מדברינו עד כאן, דלשיטת הריטב"א ודעימיה שפיר מצינן למיסמך על נאמנותן של קטנים לענין איסורא דחלב עכו"ם ובכל גווני שישאל קטן עומד ורואהו לחולב העכו"ם שפיר מישתרי החלב בשתיה לישראל. ולפום ריהטא נראה, דיש מקום לומר דגם לפי שיטת הרשב"א מצינן למיסמך על קטן חריף ומהימנינן ליה שלא עירב ולא החליף. אבל לדעת הר"ן והרא"ה לכאורה אינו נאמן בזה כיון דהחלב הרי נמצא בידו של הגוי. (ובאמת גם בדעת הרשב"א לא פסיקא לי, דיתכן דרך כששולחים איתו בשר ויין הוא דאמרינן דחזקה שהביא כשר ולא החליף, אבל להעיד על הגוי שחלב את הבהמה אין זה ענין של חזקה אלא עדות מעלייתא, וצ"ע).

ח. חלב עכו"ם כשקטן עומד בעת החליבה

והנה לקושטא דמילתא היה נראה דיש מקום לדון ולומר דמה שנתבאר מדברי הריטב"א להתיר שמירת קטן בחלב שחלבו עכו"ם יהיה תלוי בפלוגתא דרבוותא האם האי איסורא דחלב שחלבו עכו"ם איכא דוקא היכא דאיכא ספיקא שמא נמצא בעדרו בהמה או חיה טמאים, שיש מקום לחשוש שמא נתערב חלבם בחלב הכשרה, אבל היכא דליכא בעל חי טמא בעדרו ואין כלל מציאות של עירוב חלב טמא בכה"ג ליתא להאי איסורא, או דילמא נימא דנהי דיסוד הגזירה הוא מחמת החשש אבל לאחר שגזרו חכמים חייל איסור גמור בכל גווני. והנה ידוע מה שהאריכו בזה רבוותי הלא בספרתם ועיין היטב בב"י סי' קט"ו בשם המרדכי והר"פ והסמ"ק ובמק"א דנתי טובא בהא מילתא בארוכה ואכ"מ.

ומעתה היה נראה לומר, דמצינן למימר דהריטב"א אזיל בשיטת הסוברים דחלב עכו"ם אינו אסור אלא במקום דאיכא לספוקי בעירוב חלב טמא אבל בגוונא דברירא לן שאין מציאות של חלב טמא ברפת זה ליכא למיחש למידי ושרי ולכן אית ליה שפיר להריטב"א ד"פה כוחו של הקטן לברר דבר זה כיון דליכא חזקת איסור בהאי חלב. אבל אי נימא כדעת הסוברים דבכל גווני איתא להאי גזירה דחלב עכו"ם ואפילו אי ברירא לן דליכא חלב טמא בעדרו, א"כ נמצא לכאורה דחל איסור ודאי על החלב בכל גווני וכיון שכן נמצא דהקטן בא להתיר ולהפקיע איסור מבורר זה מן החלב ובכה"ג לית ליה דין נאמנות דהרי הוא בא לעקור את חזקת האיסור.

ומיהו אם לדין יש תשובה, דשאני התם גבי שחיטה וכדומה דאיכא בודאות תורת איסור על הבשר והשחיטה באה להתירה מכאן ולהבא, באופן כזה דיינינן לה כעדות נגד חזקת איסור, אבל הכא גבי חלב עכו"ם הרי באופן דאיכא שמירת קטן שעומד בעת החליבה כדת וכדין לא חלה הגזירה מעיקרא ונמצא דעל ידי עדות הקטן נתברר לנו שמעולם לא נאסר החלב, וא"כ אין הוא בא להתיר איסור, אלא לגלויי שמעולם לא חייל עליה איסורא ושפיר מצינן למימר דבכה"ג אית ליה תורת נאמנות.

ט. דין מירתת גם בקטנים

והנה לקושטא דמילתא מצינו להדיא בשו"ע יור"ד סי' קט"ו דהובא ברמ"א בשם האו"ה כלל מ"ה,

דשמירת קטן או קטנה מועילים לענין חלב עכו"ם והטעם הוא משום דהעכו"ם מירתת לפניהם, והיינו קטנים כבני תשע שנים, יעויין היטב שם. והנה באמת התם איירינן לענין רפת של ישראל שנמצא אחורי ביתו של הישראל, אלא שבית של גוי מפסיק ביניהם ובהא אמרינן התם דאם קטן או קטנה הולכים עם השפחה בשעת החליבה שפיר דמי, והיה מקום לדון ולומר דברפת ובהמת עכו"ם מגרע גרע, ועיין בהגהות על האו"ה שם דמיייתי הכי מהתרומת הדשן סי' פ"ב דנחית להאי חילוקא.

ברם מסתימת דברי הפוסקים משמע דנקטו בפשיטות דבכל גווני מצינן למיסמך עלייהו וכן מוכח מדברי הביאור הגר"א שם, דמיייתי הכי משמיה דהמרדכי ע"ז פ"ב סי' תת"ל, דהכי איתא להדיא בירושלמי דכשהקטן יושב ומשמר ליכא חששא לאיחלופי, עיי"ש. וגם בחכמת אדם כלל ס"ז דין ד' כתב דקטן חריף אפילו בן שש נאמן להעמידו אצל החליבה, ומשמע דבכל גווני מהני שמירת הקטנים ואפילו ברפת ובהמה של עכו"ם.

י. בגדר מירתת הנכרי

והנה, בחכמ"א שם הוסיף ד"לא מיבעיא אם הנכרי יודע שאסור לישראל אז מירתת מינייהו, אלא אפילו אינו יודע מנהג ישראל ולא שייך מירתת אפ"ה נאמן, דאין בו חשש אלא מדרבנן שמא יחליף כמ"כ הש"ך בסימן קי"ח סק"ח ובדרבנן קטן נאמן, ואמרו לי שהגאון החסיד מוה' יאסקי אב"ד פאזנא לא סמך על קטן וצ"ע, עכ"ל שם. (ועיין היטב בספר המאורות, פסחים דף ד': דכתב לחלק לענין נאמנות קטנים, בין קטן שהגיע לחינוך דנאמן לענין בדיקת חמץ, לבין אם עדיין לא הגיע לחינוך, שבוזה הוא דאמרינן בכתובות סוף"ב דרק בגודלן נאמנין להעיד על מה שראו בקטן, עיי"ש).

ובפתחי תשובה שם סק"ב כתב על דברי החכמ"א ורבי יאסקי הנ"ל: "ולענ"ד זה תליא באם חלב נאסר במנין שיתבאר בס"ק שאחר זה", והיינו דבס"ק ג' בסמוך מבואר בפ"ת שם דאית מרבותינו האחרונים דפסיקא להו דחלב הוא דבר שנאסר במנין כיון נסך, ואפילו אי ליכא חלב טמא בעדרו נמי מיתסר, ומיייתי הכי משמיה דמרן הח"ס בתשובותיו יור"ד סי' ק"ז, עיי"ש בפתחי תשובה בארוכה בהא מילתא. [ובמק"א הארכתי טובא בהא מילתא בס"ד]. וכוונתו לומר דלהני דסברי דחלב הוא דבר שנאסר במנין והוי איסור גמור באמת לא יועיל קטן וקטנה וכדבעינן למימר לעיל (ולא נתבאר בדברי הפ"ת אם כוונתו להעיר על דברי החכמת אדם בלבד או גם על דברי הרמ"א בשם האו"ה, דאי הוי דבר שנאסר במנין לא יועיל כלל שמירת קטן וקטנה, ולפום ריהטא נראה דאכולהו קאי).

ברם, למאי דכתיבנא נראה דיש לפקפק בדברי הפ"ת הנ"ל, דאפילו אי נימא דהוא דבר שנאסר במנין ועשאוהו כאיסור ודאי בכל גווני ואפילו בריא מילתא דליכא חלב טמא בעדרו, מ"מ הרי פשוט וברור דכל זה דוקא אם אין ישראל עומד ורואהו ורק באופן כזה הוא דאסורו חכמים, אבל כד איכא ישראל שנתמנה לשמור ולעמוד על גבי החולב העכו"ם ככה"ג בודאי דלא חלה הגזירה מעיקרא וכיון שכן מהיכי תיתי נימא דלדידהו לא נאמין לקטן ולקטנה ועדיין יל"ע טובא בהא מילתא.

יא. נאמנות קטן באיסורים של תורה ובאיסורים דרבנן

איכא לעיוני לדעת הריטב"א דנחית לחלק בין איתחזק איסורא ללא איתחזק, האם היינו דוקא באיסורים של תורה הוא דנחתין להאי חילוקא, או אפילו בדרבנן נמי לית ליה נאמנות לקטן

היכא דאיכא חזקת איסור, או דילמא דרבנן קיל טפי ומהימן בכל גוונא. לכאורה מוכח להדיא מההיא דפסחים דף ד, ב דאמרינן דגבי בדיקת חמץ דהוי דרבנן מהימנינן לקטן משום דהימנוהו רבנן בדרבנן, ומוכח דאי הוי של תורה לא הוי מהימני קטנים. ומוכרח לומר, דחמץ לדידיה חשיב כאתחזק איסורא, וכדברי המג"א בסי' תל"ז ודלא כהרמ"א יור"ד סוס"י קכ"ז (ובמק"א כתבתי לחלק בין היכא דמשתמשים בקביעות בחמץ לבין היכא דעלול להיות שהגיע לשם חמץ במשך השנה, והאי חילוקא למדתי מדברי בעל שו"ע הרב סי' תל"ב, ועיין היטב בדברינו בקובץ שערי הוראה י' לענין בדיקת פירורים). ולהכי שפיר אמרינן, דלענין של תורה לא מהימן אע"ג דהוי בידו לבדוק משום דהוי איתחזק איסורא, אבל בדרבנן שפיר מהימנינן ליה אפ"ה ומוכח דרבנן מהימן אפילו היכא דאיתחזק איסורא, ודו"ק.

(ולענין נאמנות נשים במילי דאורייתא יש להאריך טובא ויעויין היטב בדברי רבותינו הראשונים פסחים דף ד, ב ובדברי המאירי שם דמייית שהיו שהורו שאין סומכין על הנשים בדבר שהוחזק בו איסור מן התורה. ועיין בשו"ת מהר"י וייל סי' קצ"ג, דאין נשים נאמנות לבדוק דגים קטנים, עיי"ש. ועיין היטב בתשובת רבינו הרז"ה, שהובאה בסוף ספר המאורות על חולין, שהאריך בזה ולדעתו בכל מה שעד אחד נאמן אף אשה נאמנת, עיי"ש ועיין ש"ך יור"ד סי' קכ"ז סקכ"ט ובביאור הגר"א שם סקכ"ט וסקל"ב, שו"ת הר"י מפוזנא סי' ל"ג וסי' ס"ג, שו"ת דברי אמת סי' א' ובשו"ת בית שלמה יור"ד סי' קנ"ו. ועיין בשו"ת אגרות משה יור"ד ח"ב סי' מ"ד מ"ה בנידון מינוי אשה כמשגיח כשרות, יעויין שם בארוכה. ולקושטא דמילתא יש להאריך טובא בדיני הנאמנות בקטנים ובנשים וברצות ה' יבוארו הדברים בדוכתא אחרינא, ולא אסיקנא הכא בהאי ענינא רבתא אפילו כדמסיק תעלא מבי כרבא).

יב. סיכום

והנה מה שעולה מדברינו עד כאן בס"ד, דמסתימת דברי השו"ע והפוסקים משמע דמעיקר הדין שפיר היה אפשר לסמוך על קטנים וקטנות כשהם חריפים ומבינים בעניני העולם ולהעמידם להיות שומרים על חליבת העכו"ם, והיינו דנקטינן לעיקר כדעת הריטב"א דאף במה שאינו בידו של הקטן נמי מצינן למיסמך עליה ולא חיישינן לשיטת הר"ן והרא"ה בהא מילתא.

מיהו לבי אומר לי דכל זה אמור בזמנים עברו, שבהם היתה החליבה באופן פרימטיבי כפי שהיה מקובל מאז ומתמיד, אבל לפי המציאות שבזמנינו, שבדרך כלל מצויים ברפתות הגדולות מאות רבות של בהמות והחליבה נעשית בצורה אלקטרונית מתקדמת עם מיכשור ממוחשב, ולא כל אחד שולט ברזי הטכניקה המסובכים והמפותלים ואפילו גדולים גם כן צריכים נסיון רב בכדי לדעת היטב את מהלך הענינים, לכן האידנא לענ"ד מיסתבר טובא דאין לסמוך על קטנים שקשה מאד להניח שהמה בקיאים בכל הענין המסועף הזה, וממילא ליכא מירתת מצד החולבים בשטח ואיכא חשש דתערובות וכדומה, ודו"ק היטב בזה.